

जाहिरातींचे दर.

सालील पत्त्यावर चौकशी

करावी.

व्यवस्थापक, अर्थ,

'दुर्गाधिवास', पुणे २.

अर्थ

वर्गणीचे दर.

वार्षिक वर्गणी

रु. ४.

(टपाल हंशिल माफ)

किरकोळ अकास

एक आणा.

'अर्थ एव प्रधानः' इति कौटिल्यः अर्थमूलौ धर्मकामाविति ।

—कौटिलीय अर्थशास्त्र.

संपादक—प्रो. वा. गो. काळे.

वर्ष २

पुणे, बुधवार, तारीख ३, जून १९३६.

अंक २३

वेस्टर्न इंडिया

लाइफ इन्शुरन्स कंपनी लि.

स्थापना स. १९१३. मुख्य कचेरी—सातारा.

संपूर्ण स्वदेशी, अत्यंत सुदृढ, माफक हप्त्याची
पहिली व पहिल्या प्रतीची महाराष्ट्रीय
विमासंस्था.

बोनस { हयातीतील रु. ६०
त्रैवार्षिक { हयातीनंतरचे रु. ७५
दरहजारी

१९३५ मधील नवे काम ५१,५१,८९२ रु.

एकूण चालू काम २,५०,१५,०८२ रु.

एकूण जिंदगी ६१,६९,१६९ रु.

लाइफ फंड ५०,९९,४३९ रु.

एजन्सी व इतर माहितीसाठी पत्रव्यवहार करा.

INSURE WITH—

The SUN SHINE INSURANCE Ltd.

LAHORE

BECAUSE OF

Its Most Modern, Unique & Beneficial Schemes

For Prospectus Please write to:—

Special Officer,
POONA BRANCH

MARATHE & Co.

ENGINEERS & IRON FOUNDERS

WORKS :

Natu Bag,

Bhikardas

Road,

POONA 2

Can undertake to do any
sort of casting.We also manufacture
WEIGHTS
according to the Bombay
Weights & Measures Act.Our prices are very
competitive.

OFFICE :

978-79.

Sadashiv,

Laxmi Rd.,

POONA 2

“ दुसरें मूल्यमापन जाहीर झालें ”

स्थापनेपासूनच भागीदारांना ६ टक्के फायदा व विमेदारांस वाढता नफा वांटून
जुन्या व स्थिर झालेल्या कंपन्यांस कठीण असे अपूर्व यश संपादन केलेली
पहिलीच महाराष्ट्रीय विमा कंपनी:—

कॉमनवेलथ विमा कंपनी लि., पुणे.

अध्यक्ष—श्री. न. चिं. केळकर, संचालक, केसरी

हयातीतील विम्यास } दुसऱ्या मूल्यमापनांत वांटलेला } हयातीनंतर विम्यास
३७॥ रु. } दर हजारी त्रैवार्षिक नफा } ४५ रु.

जास्त माहितीकरितां समक्ष भेटा अगर लिहा.

मॅनेजिंग एजन्ट्स.

“ अर्थ ” ग्रन्थमाला

व्यापार, उद्योगधंदे, शेती, सह-
कार, बँकिंग इत्यादि विषयांवरिल
सोप्या व व्यावहारिक उपयुक्ततेची
पुस्तके.

१ बँका आणि त्यांचे व्यवहार

२ रिझर्व्ह बँक

३ व्यापारी उलाढाली

वरील प्रत्येक पुस्तक लोकप्रिय
झाले आहे.

किं. १ रु. (ट. स. निराळा)

व्यवस्थापक, 'अर्थ' ग्रन्थमाला,
पुणे २.

विविध माहिती

चलनी नोटांचा प्रसार

बँक ऑफ इंग्लंडच्या प्रचलित असलेल्या नोटांची किंमत सुमारे ५६५ कोटी रुपये आहे. हिंदुस्थानांत १९५ कोटी रुपयांच्या चलनी नोटा चालू आहेत. गेल्या वर्षाच्या मानानें दोन्ही देशांतील नोटांच्या प्रमाणांत पुष्कळ वाढावा झालेला दिसत आहे.

कारखानदार व कामगार ह्यांमधले तंटे

गेल्या वर्षी हिंदुस्थानांत कारखानदार आणि कामगारी ह्यांच्यामध्ये एकूण १४५ तंटे झाले; त्यांपैकी एकामध्येहि प्रांतिक सरकारांनीं ढवळाढवळ केली नाही, असें एका प्रश्नास उत्तर देतांना मि. बटलर ह्यांनीं कॉमन्स सभेत सांगितलें.

स्वदेशी कागद आणि टारिफ बोर्डाच्या शिफारसी

स्वदेशी कागदाच्या धंद्यास जकातीचें संरक्षण दिलेलें आहे, त्या संबंधांत कागदाची योग्य वर्गवारी करण्याचें काम हिंदी टारिफ बोर्डाकडे सोपवण्यांत आलें होतें. बोर्डाच्या सूचना सरकारनें मान्य केल्या असून त्यांची अंमलबजावणी केली जाईल असें आतां जाहीर झालें आहे.

हलके समजले जाणारे सामाजिक गट

नवीन राज्यघटनेच्या कायद्यांत, अत्यंत मागसलेले व हलके समजले जाणारे सामाजिक गट, वर्ग, जाती व वंश ह्यांची स्वतंत्र यादी करण्यांत यावयाची योजना आहे. संयुक्त प्रांतांतल्या असल्या जातींची व उपजातींची संख्या सुमारे साठ भारते, त्यांची नांवांनिशी सरकारी गॅझेटांत प्रसिद्ध झाली आहे.

पांच मिनिटांत खलास !

हिंदुस्थान सरकारच्या १२ कोटी रुपये किंमतीच्या नव्या कर्जरोख्यांस ३० कोटींची मागणी होती. कर्जाबद्दलचे अर्ज घेण्यास मेच्या २६ तारखेस सकाळीं १० वाजतां प्रारंभ झाला आणि १० वाजून पांच मिनिटांनीं रिझर्व्ह बँकेच्या मुंबई येथील कचेरीचे दरवाजे जरूरीपेक्षां रकम जास्त आली म्हणून बंद करण्यांत आले. पांच हजार रुपयांखालचे अर्ज स्वीकारण्यांत यावयाचेच नव्हते.

अर्थशास्त्रज्ञाची अनुभवासाठी शेतांत मजुरी

मि. हॅरोल्ड कॉक्स ह्या नांवाचे प्रसिद्ध अर्थशास्त्रज्ञ, लेखक व वक्ते गेल्या महिन्याचा प्रारंभी वयाच्या ७७ व्या वर्षी वारले. त्यांनीं केंब्रिज विश्वविद्यालयाची पदवी मिळतांच, खेडेगांवांच्या परिस्थितीचें प्रत्यक्ष ज्ञान व अनुभव प्राप्त करून घेण्यासाठी बारा महिनेपर्यंत शेतावर सामान्य मजुराचें काम केलें! ही गोष्ट अनुकरणीय नाही काय?

जर्मनीचा शस्त्रास्त्रांवरील अवाढव्य खर्च

गेल्या पांच वर्षांत जर्मनीनें शस्त्रास्त्रांच्या तयारी प्रीत्यर्थ सुमारे अडीच हजार कोटी रुपये खर्च केले असून नुसत्या गेल्या सालचा ह्या कामांतला जर्मन सरकारचा खर्च ११० कोटी रुपये झाला, अशी माहिती मि. बुइन्स्टन चर्चिल ह्यांनीं कॉमन्स सभेत निवेदन केली.

घेटब्रिटनमध्ये एक हजार हिंदी विद्यार्थी

ब्रिटिश शिक्षण संस्थांमध्ये सुमारे पांच हजार परराष्ट्रीय विद्यार्थी शिक्षण घेतात. त्यांपैकी १,७०० चेवर एशिया खंडांतून गेलेले असून त्यांमध्ये हिंदी विद्यार्थ्यांची संख्या हजार-अकराशे असते.

डनलॉप रबर कंपनी

ह्या कंपनीस ३१ डिसेंबर १९३५ अखेर संपणाऱ्या वर्षी सुमारे २३ कोटी रुपये नफा झाला. खुद्द इंग्लंडमध्ये स्थापन झालेल्या अमेरिकन रबर कंपन्यांची स्पर्धा डनलॉप कंपनीस जाणवू लागली आहे.

ट्रेझरी बिलांची विक्री बंद

गेले दोन आठवडे ट्रेझरी बिलांस मामणी अगदी जुजबी आल्याकारणानें त्यांची विक्री तूर्त बंद ठेवण्यांत आली आहे.

रोल्स रॉइस कंपनी

विमानांस लागणारी इंजनें बनविणारी इंग्लंडमधील ही सर्वांत मोठी कंपनी आहे, परंतु हिंदुस्थानांत ती मोटारगाड्यांसाठी प्रसिद्ध आहे. कंपनीनें २२३ टक्के डिव्हिडंड जाहीर केलें आहे.

सेंट्रल बँक दुय्यम एक्सचेंज बँक काढणार

एक्सचेंज बँकेचे व्यवहार करणारी एक दुय्यम बँक लंडनमध्ये स्थापन करण्याची सेंट्रल बँक ऑफ इंडियाची सटपट जोरानें चालू आहे. ह्या बँकेच्या व्यवहाराबद्दल सेंट्रल बँक हमी घेईल.

शाळांमध्ये बोलपटांची व्यवस्था

शिक्षणाचे कामी बोलपटांचा उपयोग शाळांमध्ये करण्याची प्रवृत्ति वाढत आहे. इंग्लंडमधील सातशे शाळांत बोलपट दाखवण्याची व्यवस्था झाली असून, मुलां-मुलांच्या शिक्षणास योग्य अशा बोलपटांची संख्या वाढत आहे. विविध विषयांसंबंधांतले बोलपट तयार करण्याची कामगिरी त्या, त्या विषयांतल्या सर्वमान्य तज्ञांवर सोपवण्यांत आली आहे.

मुलांसाठी मैदानांची सोय

पंचम जॉर्ज बाहशहांच्या रौप्य ज्युबिलीनिमित्त ग्रेट ब्रिटनमध्ये उभारण्यांत आलेल्या फंडामधून मुलांसाठी खेळण्याच्या जागा उपलब्ध करण्याप्रत्यर्थ ६०० एकर जमीन सरकारमार्फत घेण्यांत येणार आहे. ह्या नवीन मैदानांवर १४ ते १८ च्या दरम्यान वयाचीं २५ हजार मुलें खेळू शकतील.

फिरता दंतवैद्य

मुलांच्या आरोग्याची व शरीरप्रकृतीची इंग्लंडमध्ये तेथील सरकार व स्थानिक संस्था किती कळजी घेतात, ह्याचें प्रत्यंतर ससेक्स परगण्याच्या त्या संबंधांतील अलीकडल्या एका उपक्रमांत मिळतें. तेथील खेड्यापाड्यांतील शाळांमधील मुलांसाठी एक फिरत्या दंतवैद्यकीचा प्रयोग चालू करण्यांत आला असून चार चाकांवरील हा दवाखाना थेट मुलांचे घरांसमोर उभा राहून दातांसंबंधी सर्व उपचारांची व्यवस्था करतो.

बर्लिन येथील नवें विमानगृह

बर्लिन येथें एक मोठें विमानगृह बांधण्यांत यावयाचें आहे, त्यास सुमारे ६३ कोटी रुपये खर्च येईल. जगांतील सर्व विमानगृहांत ह्याचा पहिला नंबर लागेल.

दि निजाम शुगर फॅक्टरी लि.

वरील नांवाचा एक साखरेचा कारखाना निजामसागर (सं. हैद्राबाद) येथें स्थापन होणार आहे.

मुंबई बंदरांतून सोन्याची साप्ताहिक निर्गत

	रुपये किंमत
ता. २३ मे रोजी पुरा झालेला आठवडा	७०,८६,६०१
ता. ३० मे रोजी पुरा झालेला आठवडा	८५,६६,१६५
ता. २१ सप्टेंबर १९३१ ते ३० मे १९३६	
अखेर २,७१,४७,२४,४४९	

अनुक्रमणिका

पृष्ठ	पृष्ठ
१ विविध माहिती ... २७२	६ कराराबाबतच्या ... २७७
२ हिंदुस्थानांत तज्ञांचा दुष्काळ आहे की काय? २७३	७ प्रांतिक स्वायत्ततेस प्रारंभ २७८
३ नवीन सहकारी नियमांचे रहस्य २७४	८ नव्या राज्यघटनेच्या सुरवातीचा संक्रमण काल २७८
४ स्फुट विचार ... २७५	९ नव्या कायदेमंडळाच्या निवडणुकी २७८
निमांय 'लवाद निवाडा'—टाटा कंपनीची प्रगति—रेझरी विलांची विक्री तूर्त थांबली—चीन, चांदी आणि अमेरिका—इलारुयातील पाऊस पाणी—स्वदेशी साखरेचे उत्पादन वाढले	१० सहकारी सत्याच्या राजिस्तारांचा दौरा २७९
५ औद्योगिक मंडळ्यांचे नफा वाटणीचे धोरण २७७	११ सहकारी जळवळ २८०
	सरकारचे अधिकार वाढणार—पतपेढीचे पोटनियम—टॅक्सी ड्रायव्हरांची सोसायटी—लिकिडेशन बाबत नियम
	१२ निवडक बाजारभाव २८१

अर्थ

बुधवार, ता. ३ जून, १९३६

हिंदुस्थानांत तज्ञांचा दुष्काळ आहे की काय ?

बाहेरील तज्ञांची गर्दा

कोणत्याही बाबतीत नवे धोरण आखण्याचा किंवा जुन्या धोरणांत फेरबदल करण्याचा प्रसंग आला असता चौकशी व शिफारसी करण्याकरिता बाहेरच्या तज्ञांचा त्या कामी नेमणूक करावयाची हा हिंदुस्थानातील सरकारचा ठराविक प्रघात आहे. आमचा देश मागसलेला असून इतर देश सर्वच बाबतीत ज्ञानाने पुढे जात असल्यामुळे नव्या नव्या पद्धति व सुधारणा ह्यांची परदेशी तज्ञांस जशा माहिती असते तशा हिंदुस्थानातील अनुभवी व हुशार माणसांसहि असू शकणार नाही. त्याचप्रमाणे, आपली कार्यक्षमता वाढवण्यास उत्तम सहा बाहेरच्या तज्ञां कडून मिळून उपयोगी होण्यासारखा असल्यास, तो परदेशी म्हणूनच केवळ अमान्य समजणे स्वार्थाच्या दृष्टीनेहि चुकीचे होईल. ह्या दोन्ही गोष्टींत तथ्य असले तरी प्रत्येक महत्त्वाच्या प्रश्नासंबंधांत परकीय तज्ञांकडे घांव घेण्याची सरकारची सवय अनिष्ट आहे हे थोड्या सूक्ष्म विचारांती सहज लक्षांत घेण्यासारखे आहे. प्रस्तुत प्रकरणी विचारांत घ्यावयाचा पहिला मुद्दा असा आहे की, परकीय तज्ञ कितीहि मोठे माहितगार असले तरी त्यांस आपल्या ज्ञानाचा उपयोग हिंदुस्थानांतल्या अज्ञात परिस्थितीत करावयाचा असतो आणि ह्या कारणाने काळाचा व पैशाचा निष्कारण व्यय होऊन त्यांचा सहा दोषरहित असा होईलच अशी खात्री देता येत नाही. दुसरा मुद्दा असा की, हिंदी माणसांस स्थानिक परिस्थितीची उत्तम माहिती असते आणि त्यांस परदेशांतल सुधारणांचा अभ्यास करून त्याचा उपयोग हिंदुस्थानच्या प्रगतीप्रित्यर्थ करणे शक्य आहे. परदेशी तज्ञांस येथे येऊन परिस्थितीची माहिती करून घेऊन ती सुधारणाविषयी सूचना करता येतात, तर हिंदी तज्ञांस परदेशांत जाऊन तेथील ज्ञान मिळविणे आणि त्याच्या आधारावर येथे

शिफारसी करणे हे कां साधू नये ? तिसरा मुद्दा असा की, बाहेरचा अनुभव मिळवलेल हिंदी तज्ञ स्वतःच्या देशास कायमचे जसे उपयोगी होतील तसे परकीय तज्ञ होणे शक्य नाही. हिंदुस्थानाच्या सर्चाने बाहेरच्या तज्ञांस जो अनुभव मिळतो तो त्यांस स्वतःच्या देशांच्या उपयोगास लावता येतो. हिंदी तज्ञांस योग्य संधी मिळाल्यास त्यांसहि आपल्या देशाचे हित ह्याप्रमाणे साधता येऊन त्यांचा वेळ व त्यांवर झालेला सर्च सत्कारणी लागेल. मोठ्या व जबाबदारीच्या जागांवर हिंदी लोकांच्या नेमणूका न करण्याच्या सरकारी धोरणावर अनेक वर्षे टीका होत आली आहे तिचे रहस्य वरील विवेचनावरून स्पष्ट होईल. हिंदी लोकांमध्ये आत्मविश्वास उत्पन्न होत नाही आणि स्वतःच्या देशासंबंधाने धोरण निश्चित करण्याच्या संधीस ते मुकतात, हा बाहेरच्या तज्ञांची नेमणूक करण्याच्या पद्धतीतला ठळक दोष आहे.

हिंदुस्थानच्या सांपत्तिक व आर्थिक प्रश्नांच्या चौकशीसाठी नेमलेल्या कमिश्नांत व कमिटींत ह्या देशांतला एकहि गृहस्थ असावयाचा नाही, आणि चौकशीचे काम लंडनमध्ये चालावयाचे असा प्रकार कित्येक वर्षे नित्यानुभवाचा झाला होता. एक दोन हिंदी माणसांचा अंतर्भाव कमिटींत करावयाचा व तिचे कांही काम येथे व्हावयाचे ह्या तऱ्हेची सुधारणा अगदी अलीकडे झाली आहे आणि लोकांनी जोराने केलेल्या ओरड्यांचा तो परिणाम आहे. पंधरा वर्षापूर्वीच्या फिस्कल कमिशनचे अध्यक्ष सर इब्राहिम रहमतुल्ला हे हिंदी गृहस्थ होते, तर नऊ वर्षापूर्वीच्या शेती कामेशनाचे अध्यक्षत्व सध्याचे व्हाइसरॉय, लॉर्ड लिन्लिथगो ह्यांचेकडे होते. सायमन कमिशनमध्ये एकहि हिंदी गृहस्थ नव्हता आणि मध्यवर्ती सरकार व प्रांतिक सरकार ह्यांच्यामध्ये व्हावयाच्या उत्पन्नाच्या वाटणीची योजना सुचवण्यास सर ओटो नीमांय ह्या एकट्याच बाहेरील तज्ञाची नेमणूक करण्यांत आली होती. असल्या प्रघातास चिकटून राहण्याचे धोरण सरकारास अजूनहि सोडवत नाही. सर ओटो ह्यांच्यासारखी चौकशी त्यांचे पूर्वी एक दोन ब्रिटिश तज्ञांनी अगोदर केलीच होती. आर्थिक माहिती व आकडे ह्यांचे व्यवस्थेबद्दल सहा देण्यास प्रो. बॉले व मि. रॉबर्टसन येऊन गेले. रेल्वेमध्ये सर्चाची बचत, व्यवस्थेच्या पुनर्घटनेने कशी करावी हे सांगण्यास एका ब्रिटिश तज्ञान हिंदुस्थानच्या दोन वाऱ्या केल्या आहेत आणि पुन्हा रेल्वेच्या सांपत्तिक स्थितीची चौकशी विस्तृत प्रमाणावर करण्याचे व त्यासाठी ब्रिटिश तज्ञ शोधून काढण्याचे घाटत आहे. सर जोसिआ स्टॅप हे रेल्वे व्यवस्थेतले प्रसिद्ध असे ब्रिटिश तज्ञ आहेत. त्यांनी आपली नेमणूक होण्यास नकार दिल्याची वदंता आहे. हिंदी रेल्वे बोर्डांत हिंदी तज्ञ न नेमल्याबद्दल लेजिस्लेटिव्ह असेंब्लीने सरकारी धोरणाचा अनेक वेळां निषेध केला आहे. आतां पुन्हा बाहेरचे तज्ञ धुंदाळण्याची खटपट चालली आहे. हिंदुस्थानांत लायक माणसांचा असा काय तुटवडा पडला आहे की, आमच्या रेल्वेच्या सांपत्तिक पुनर्घटनेच्या प्रश्नाच्या चौकशीकरिता बाहेरून तज्ञ आणण्याची आवश्यकता भासावी ? होतकरू हिंदी माणसांस तज्ञ बनण्याची संधी मिळत नाही आणि हिंदुस्थानांत तज्ञ नाहीत म्हणून ते बाहेरून आणावयाचे हे धोरण चमत्कारिक नाही काय ? बँकिंगची चौकशी करण्याकरिता नेमलेल्या कमिटीस असेच युरोपियन तज्ञ स्वतंत्रपणाने जोडण्यांत आले होते. प्राप्तीवरील कराच्या पद्धतीची छाननी आजमितीस दोन इंग्लिश तज्ञ करीत आहेत आणि इंपीरिअल कौन्सिल ऑफ अॅग्रिकल्च-

रल रिसर्चला सल्ला देण्यासाठी दोघेजण बाहेरून येणार आहेत. हिंदी शिक्षित तरुणांस उद्योगधंदा मिळावा ह्या हेतुने प्रचलित शिक्षणपद्धतीत सुधारणा सुचवण्याचे मध्यवर्ती शिक्षण मंडळाने ठरवले असून त्या कामांतहि सल्ला देण्यासाठी बाहेरचे तज्ञ नेमले जावयाचे आहेत. प्रांतिक सरकारांचे त्या योजनेत सहकार्य किती होईल हे तूर्त अजमावण्यांत येत आहे आणि त्यांच्या उत्तरांच्या अनुरोधाने शिक्षणतज्ञांसंबंधाची योजना अंमलांत यावयाची आहे. ह्या सल्लागारांचा खर्च सोपण्याची हिंदुस्थान सरकाराची तयारी आहे; परंतु त्यांच्या सल्लाचा आपण उपयोग करून घेऊं असे आश्वासन प्रांतिक सरकारांनी आपणांस अगाऊ दिले पाहिजे असा मध्यवर्ती सरकारचा आग्रह आहे. ह्याचे कारण उघड आहे. शिक्षण ही सर्वस्वी प्रांतिक सरकारांच्या अधिकारांतली बाब आहे व शिक्षण पद्धतीत व्हावयाच्या सर्व सुधारणा त्यांचे हातूनच घडून आल्या पाहिजेत. सध्या हिंदुस्थानांत बाहेरच्या तज्ञांवांचून पान हालेनासे झाले आहे, ही देशाची प्रगति आहे का पीछेहाट आहे ?

नवीन सहकारी नियमांचे रहस्य

सहकारी कायद्यास अनुसरून नियम करण्यांत आले आहेत, त्यांमध्ये एक नवीन कानूनी घालण्याचा मुंबई सरकारचा विचार आहे, त्याविषयी प्रसिद्ध झालेली माहिती आजच्या अंकांत दुसरीकडे दिली आहे. ह्या प्रकरणांत उत्साही व ध्येयनिष्ठ सहकारी कार्यकर्त्यांनी लक्ष घालून योग्य उपायांचा अवलंब करणे जरूर आहे. कोणत्याहि सहकारी संस्थेच्या कारभारांत गैरव्यवस्था आहे असे दिसून आल्यास विद्यमान पंचकमिटी बदलण्याचा सभासदांच्या साधारण सभेचा अधिकार नवीन कानूने सरकार स्वतःकडे घेत आहे. कित्येक सहकारी संस्थांमध्ये अव्यवस्था माजून पक्षभेद, चुरस व भांडणे ह्यांमुळे त्यांचे काम विघडल्याची उदाहरणे अलीकडे घडली आहेत ह्यांत शंका नाही. पंच नीट काम करित नाहीत आणि त्यांस ताळ्यावर आणणे, त्यासंबंधाने खास जबाबदार असलेल्या सर्वसाधारण सभेच्या हातून होत नाही, अशी परिस्थिति उत्पन्न झाली असता त्या गोष्टीचा निकाल कसा लागावयाचा हा प्रश्न उपस्थित होतो. वास्तविक पहातां, हा प्रश्न विन-सरकारी कार्यकर्ते व देखरेख करणाऱ्या आणि शिस्त ठेवणाऱ्या त्यांच्या संस्था ह्यांनीच सोडवला पाहिजे. तथापि, ह्या व्यक्ती व संस्था असल्या भानगडीत पडत नाहीत व पडल्यास त्यांचे कांहीं चालत नाही, असा अनुभव येतो. ह्या रीतीने लोकांनी आपली जबाबदारी ओळखली नाही आणि सहकारी चळवळीत शिस्त राखण्याचे आपले कर्तव्य बजावले नाही म्हणजे तंटे मिटवण्याचे आणि संस्थांची विघडलेली घडी नीट करण्याचे काम अधिकाऱ्यांवर येऊन पडते. त्यांचा सल्ला पंचांनी व सर्वसाधारण सभेने ऐकला नाही आणि सहकारी संस्थेची अव्यवस्था चालू राहून तिचे व सबंद चळवळीचे नांव बद्दू होऊं लागले तर पुढे काय व्हावयाचे ? रजिस्ट्रारला अव्यवस्थेची चौकशी करून संस्था गुंडाळल्या जाण्याविषयीचा हुकूम देण्याचा कायदेशीर अधिकार आहे, पण हा निर्वाणीचा उपाय योजण्यापूर्वी त्यांच्या कारभार-मंडळांत व व्यवहारांत सुधारणा घडवून आणण्यासाठी सौम्य उपाय योजण्यास दुसरे कांहीं करता येत नाही. म्हणून नवीन नियम करून आज अस्तित्वांत नसलेली सत्ता सरकार आपल्या हातांत घेत आहे.

आमच्या सहकारी चळवळीत खरी लोकशाही नाही आणि जनतेस आपली जबाबदारी व हक्क ह्यांची जाणीव नाही, ह्या वस्तुस्थितीचे नवीन नियम हे लक्षण आहे. खरे पाहिले तर भांडणे मिटवणे व अव्यवस्था दूर करून शिस्तीची जोपासना करणे हे काम युनिअन्स व इन्स्टिट्यूट ह्यांसारख्या लोकनियंत्रित संस्थांनी करावयास पाहिजे आणि सरकारने ते स्वतः अंगावर घेऊं पहावे ही गोष्ट स्वयंशासित गणल्या जाणाऱ्या सहकारी संस्थांस खात्रीने भूषणावह नाही. मतभेद व तंटे सार्वजनिक संस्थांमध्ये होणे अपरिहार्य आहे; पण ते लोकांनी आपणच मिटवू पाहिजेत. तरच सहकारी चळवळीसारख्या आर्थिक व सामाजिक संघटनेमध्ये स्वारस्य आहे. सरकारने योजलेल्या नियमाने सहकाऱ्यांचे डोळे उघडून आपला कारभार स्वतःचे तंत्राखाली राखण्याची सद्बुद्धि त्यांस होणे अगत्याचे आहे. सरकारी खात्याने बाहेरून सल्ला व सहाय द्यावे, पण संस्थांचा कारभार लोकांनी सर्वस्वी स्वावलंबन, शिस्त व तडजोड ह्यांच्या जोरावर चालवला पाहिजे. 'असे आज होत नाही म्हणून आम्हांस नाइलाजाने आंत हात घालावा लागत आहे' असे सरकारचे म्हणणे आहे. त्यास कार्यकर्ते व त्यांच्या संघटित संस्था ह्यांनी योग्य, सयुक्तिक आणि व्यावहारिक उत्तर दिले पाहिजे. जनता जागरूक, सुसंघटित व कार्यक्षम असती तर सरकारने योजिलेला नवीन नियम करण्याचे ठरवले नसते. जागृति, संघटन व आत्मसुधारणा ह्यांविषयीची संधि सरकारच्या प्रस्तुत योजनेने लोकांस आणून दिली आहे, तिचा व्यवस्थित उपयोग सहकारी कार्यकर्ते करतील काय ? नियमास अखेरची मंजूरी मिळण्यापूर्वी हे कार्य झाले पाहिजे व ते होण्यासारखे आहे. सहकारी चळवळीच्या प्रगतीसंबंधाने आस्था वाटून विधायक कामगिरी करणारे उत्साही व निरपेक्ष कार्यकर्ते मात्र पुढे आले पाहिजेत. नवीन नियमाने होणारे कार्य घडून येईल अशी व्यवस्था आपण स्वतः करू ह्याविषयी त्यांनी कायदेमंडळ व सरकार ह्यांची खात्री पटवली पाहिजे.

मोटारीची शिंगे वाजविण्यास बंदी

जरूर नसतांना मोटारीचे शिंगे वाजविण्याच्या मोटारवाल्यांच्या संवधीमुळे त्यांचे कर्णकर्कश आवाज नागरिकांस सहन करावे लागतात. रात्री ११ ते सकाळी ६ चे दरम्यान मुंबई मधील कांहीं विशिष्ट रस्त्यांवर शिंगे वाजविण्यास बंदी करणारा हुकूम कमिशनर ऑफ पोलीसने काढला आहे, त्याच्या अंमलबजावणीस ता. १ जून रोजी सुरवात झाली. दोन महिनेपर्यंत हा प्रयोग करून तो यशस्वी झाल्यास शिंगेबंदीच्या मनाई हुकमाचे क्षेत्र वाढविण्यांत येईल.

मुंबई इलाख्याच्या रौप्य ज्युविली फंडाची वांटणी

पंचम जॉर्ज बादशाहांच्या रौप्य ज्युविलीनिमित्त मुंबई इलाख्यांत जमा होणाऱ्या रकमेपैकी ७० टक्के रकम ज्या त्या जिल्ह्यांत खर्चण्यासाठी परत केली जाईल, ह्या आश्वासनास अनुसरून गव्हर्नर साहेबांनी सालीलप्रमाणे पैशाची वांटणी केली आहे:—

जिल्हा	रुपये (हजार)	जिल्हा	रुपये (हजार)
ठाणे	१३३	सातारा	१५३
नाशिक	७३	पुणे	४४३
अहमदनगर	२०३	कुलाबा	७३
पूर्व सानदेश	२४	रत्नागिरी	८३
मुंबई उपनगर	५३	धारवाड	४३

स्फुट विचार

निमायर 'लवाद निवाडा'—पदरीं पडलें पवित्र झालें

हिंदुस्थान सरकार आणि प्रांतिक सरकारें ह्यांच्यामध्ये उत्पन्नाची वांटणी नवीन राज्यघटनेच्या मनुंत कशी व्हावी ह्या संबंधानें सर ओटो निमायर ह्यांच्या शिफारसीवर सेक्रेटरी ऑफ स्टेट आणि ब्रिटिश पार्लमेंट यांनी अखेरची मान्यता दिली. असल्यानें तो वादग्रस्त प्रश्न आतां कायमचा निकालांत निघाला आहे. वास्तविक पहातां, निमायर योजनेनें हिंदुस्थानांत कोणाचेंच समाधान झालेलें नाहीं. परंतु ती लवाद निवाड्याच्या स्वरूपाची आहे अशी कल्पना करून तिला मान्यता द्यावी लागत आहे. प्रांतिक राज्यघटनेस प्रारंभ करणें पुढें ढकलणें ब्रिटिश प्रधान मंडळाच्या दृष्टीनें इष्ट नाहीं आणि तिला सुरवात होण्यास उत्पन्नाची वांटणी निश्चित झालीच पाहिजे. निमायर योजनेची आणखी चर्चा व्हावयाची म्हणजे कालहरण होणार आणि तें होऊनहि हिंदुस्थानच्या असमाधानकारक आर्थिक परिस्थितीत अधिक चांगल्या शिफारसी वाटाघाटींतून बाहेर निघणें अशक्य. ह्या सव गोष्टींचा विचार करून भारत मंत्र्यांनी निमायर योजना जशीच्या तशीच मंजूर केली आहे. बाहेरच्या तज्ञानें वाद विषयक प्रश्नांचा निःपक्षपातीपणानें निकाल दिला असल्यानें तो लवाद निवाडा म्हणून स्वीकारण्यावांचून हिंदुस्थान-सरकार व प्रांतिक सरकारें ह्यांस गत्यंतर नाहीं. निमायर योजनेची अंमलबजावणी होताना कोणत्या अडचणी उपास्थित होतील आणि आपल्यावर कोणती जबाबदारी येईल हें मध्यवर्ती सरकारानें स्पष्ट नमूद केलें आहे. त्यावरून त्यांचें मन कसें साशंक आहे हें दिसून येतें. प्रांतिक सरकारांच्या तक्रारी तर रहाणारच आणि नवीन राज्यघटनेच्या अंमलबजावणीत जबाबदार मंत्र्यांची स्थिति विकट होणार हें निःसंशय आहे. 'पदरीं पडलें पवित्र झालें' या न्यायानें सरकारांस आज स्वस्थ बसणें प्राप्त आहे. परंतु देशाची आर्थिक स्थिती लवकरच सुधारली नाहीं, रेल्वेचा खर्च कमी होऊन उत्पन्न वाढलें नाहीं आणि प्रांतिक सरकारांस हातपाय हालवण्यास पैशाचा वाव मिळाला नाहीं तर नवीन राज्यघटना यशस्वी होणें कठीण जाईल, ही महत्त्वाची गोष्ट सरकारनें ध्यानांत वागवली पाहिजे. निमायर योजना चालू झाली एवढ्यावर विसंबून राहून भागावयाचें नाहीं. त्या करितां देशाची सांपत्तिक स्थिती सुधारण्याचे उपाय अंमलांत आणण्याचें हिंदुस्थान सरकारानें मनावर घेणें अगत्याचें आहे. नाहीं तर करांचा बोजा कायम राहूनहि प्रगति व्हावयाची नाहीं.

टाटा कंपनीची प्रगति

टाटा आयर्न अँड स्टील कंपनीची २८ वी वार्षिक सभा गेल्या आठवड्यांत कंपनीच्या बोर्डाचे अध्यक्ष सर नवरोजी सकलातवाला यांचे अध्यक्षतेखाली भरली होती. त्या वेळीं कंपनीच्या सर्व दर्जांच्या भागीदारांस डिबिडंड मिळण्याचा सुयोग सुमारे १५ वर्षांच्या अवधीनंतर प्रथमच प्राप्त झाला. कंपनीच्या पोलादाच्या उत्पादनावर सरकारी पट्टी बसवण्यांत आली आहे, रेल्वेजना पुरवल्या जाणाऱ्या रुळांची किंमत कमी करण्यांत आली आहे आणि रेल्वे वाहतुकीचे दर चढले आहेत. ह्या बाबतीत परिस्थिति प्रतिकूल असतांही एकूण उत्पादन वाढलें आणि खर्चात बचत करण्यांत आली म्हणूनच कंपनीस म्हणण्यासारखा नफा

गेल्या सालीं होऊं शकला. वरील प्रतिकूल बाबींचा अडथळा नसता तर नफ्याची रकम पुष्कळ वाढलेली दिसली असता. कारखान्यांतील यंत्रसामुग्री ज्यास्त कार्यक्षम करण्याचें धोरण कंपनीनें गेलीं कांहीं वर्षे चालू ठेवलें आहे, त्यावर वरीच टीका झाली होती. परंतु ह्या सुधारणांमुळेच, धंध्यास मिळालेलें संरक्षण कमी झालें व वहातुकीचे दरांत वाढ झाली तरी कंपनी नफा काढूं शकली, असें सर नवरोजींनीं आपल्या भाषणांत सांगितलें. कंपनीच्या वाढत्या भरभराटीमध्ये तिच्या कामगारांसाहि योग्य हिस्सा मिळाला आहे. कारखान्यांत अधिक कामगारांस काम मिळून दर माणशीं प्राप्तीहि ज्यास्त झाली आहे. जमशेदपूर येथें कामगारांच्या सोईसाठीं १९३६-३७ मध्ये बर्लिन नवीं घरे बांधण्यांत यावयाचीं असून, त्यांसाठीं १९२१-२२ नंतर प्रथमच मोठी रकम खर्च व्हावयाची आहे. कंपनीच्या शाळांतून विद्यार्थ्यांची वाढ झाली असून त्याबाबत ह्यापुढें जास्त रकमेची तरतूद केली जाणार आहे. कारखान्यांतील यंत्रसामुग्री आतां जुनी होत आली असल्यानें तिची किंमत ताळेबंदांत कमी कमी धरण्याचें धोरण बोर्डांनें चालू ठेवलें आहे. पोलादाचे धंध्यांत हितसंबंध असणाऱ्या इतर कारखानदारांशी टाटा कंपनीच्या प्रतिनिधींची ह्या धंध्याचे प्रगतीसंबंधी चर्चा चालू आहे व कंपनीच्या दृष्टीनें हितावहव योग्य अशा योजनेस टाटांचे प्रतिनिधी मान्यता देतील, असें अध्यक्षानां सांगितलें. आतांपर्यंत कित्येक वर्षे कंपनीला प्राप्तीवरील कर व सुपरटॅक्स यावा लागण्याचा प्रसंगच उद्भवला नाहीं व त्याबाबत हिशेबांत नोंद घेण्याचें कारण नव्हतें; यापुढें सदरहु कर कंपनीच्या नफ्यांतील वरीच मोठी रकम खाणार असा रंग दिसतो. एकंदरीत पहातां, सर नवरोजी सकलातवाला ह्यांस कंपनीस पुढें चांगले दिवस असल्याची खात्री वाटत आहे. हिंदुस्थानांतील पहिल्या प्रतीच्या ह्या कंपनीवद्दल लोकांस आस्था व तिच्या संस्थापकांवद्दल आदर वाटत असल्यानें, तिच्या भागीदारांसच नव्हे तर एकंदर हिंदी जनतेस कंपनीचा उत्तरोत्तर उत्कर्ष होत जावा अशी सदिच्छा असणें स्वाभाविक आहे.

ट्रेझरी बिलांची विक्री तूर्त थांबली

हिंदुस्थान सरकारास नवीन कर्जाचे १२ कोटी रुपये हलक्या व्याजाच्या दरानें मिळाल्यामुळे त्यांची त्यापुरत्या पैशाची गरज भागली आहे आणि बँकांस आपली फाजील शिल्लक ह्या कजरोख्यामध्ये गुंतवण्यास साधन प्राप्त झालें आहे. तीन महिने मुदतीचे ट्रेझरी बिलांच्या स्वरूपाचे कर्ज रोखे विकण्यांत सरकारचा उद्देश, त्यांस खर्चास खेळता पैसा लागतो तो सोईच्या दरानें तात्पुरता उभा करणें हा असतो. नवीन कर्जांनें हा हेतु सफल होऊन सरकारला भरपूर पैसा सहज मिळाला आहे, तेव्हां आतां त्यांस ट्रेझरी बिलें विकण्याची आवश्यकता उरली नाहीं. बँकांसहि ट्रेझरी बिलांसारख्या साधनांची आवश्यकता तूर्त भासत नाहींशी झाली आहे. दोन ब्राजूनीं ह्या तऱ्हेची परिस्थिति निर्माण होऊन सरकारनें ट्रेझरी बिलांची विक्री सध्या बंद केली आहे ही गोष्ट क्रमप्राप्त अशीच झाली आहे. मेच्या १३ तारखेस, सरकारनें विक्रीस काढलेल्या २ कोटी रुपयांच्या ट्रेझरी बिलांस टेंडरांमाफत ५ कोटी रुपयांची मागणी आली. त्याच्या पुढच्या आठवड्यांत म्हणजे मेच्या २० तारखेस पुन्हां २ कोटी रुपयांची बिलें विक्रीस निघाली असतां मागणीच्या टेंडरांची रकम २ कोटी, ३५ लक्षच भरली. मागणी कमी झाली तरी त्या मानानें व्याजाचा

दर मात्र विशेष चढला नाही. १३ मेस द. द. ८ आणि दर होता, तो २० मेला ८ आणि ४ पै झाला. इंपीरिअल बँकेसारख्या संस्थांनी पैशाच्या बाजाराची परिस्थिति निरीक्षण करून हलक्या व्याजाच्या दराचे नवीन सरकारी कर्ज निघणार असा कयास बांधला असला पाहिजे आणि त्यामुळे ट्रेझरी बिलांस येणारी मागणी गारठली असली पाहिजे. गेल्या २६ तारखेस बिलांस आलेल्या मागणीसंबंधाची टॅडर जेमतेम २ कोटि रुपयांची भरली. ह्या रीतीने मागणी रोडावलेली दिसतांच सरकारने ट्रेझरी बिलांची विक्री तूर्त थांबवण्याचे ठरवून त्याप्रमाणे आपला निश्चय जाहीर केला. रिझर्व्ह बँकेच्या नोट खात्यास मात्र गेल्या महिन्याच्या २२ तारखेस २ कोटि, ३३ लक्ष रुपयांची ट्रेझरी बिले, त्यांची मुदत पुरी झाली असता, पुन्हां देण्यांत आली. सदरहु बँकेच्या बाबतीत परतफेडीच्या स्थितीतली बिले पुन्हां चालू करण्याचे धोरण सबंद मे महिनाभर अमलांत होतें.

चीन, चांदी आणि अमेरिका

चांदीच्या बाजारभावाचे भवितव्य अमेरिकेच्या मुठीत आहे ही गोष्ट आतां सर्वांच्या परिचयाची झाली आहे. अमेरिकेंत चांदीचा फार मोठा पुरवठा आहे आणि तिची किंमत उचलून धरण्याचे धोरण त्या राष्ट्राच्या सरकारने स्वीकारले आहे. इतर देशांच्या मानाने चीनचा चांदीशी फार निकट संबंध येतो ह्याचे कारण त्या देशांतले चलन प्रामुख्याने चांदीचे आहे हे होय. मध्यंतरी अमेरिकेच्या कारवाईमुळे चांदी कढाडली तेव्हां चीनमध्ये चलनाची तारांबळ उडाली आणि चिनी सरकारास चांदीच्या व्यापारासंबंधाने कडक निर्बंध घालावे लागले. चिनी सरकारने ह्याच्याहि पुढे जाऊन चांदीचा नाद सोडून देऊन आपल्या चलनास सोन्याचा आधार घेण्याचा विचार चालवला. चांदीचा उपयोग मर्यादित करून सोन्याकडे धाव घेण्याचे चीनने ठरवणे अर्थातच अमेरिकेच्या हितास बाधक आहे तेव्हां चीनशी वाटाघाट करून दोन्ही राष्ट्रांच्या सोईची कांहीं तरी योजना आखणे अपरिहार्य होतें. त्याप्रमाणे अमेरिकेकडून पैसा कर्जाक घेऊन चीनने चांदीचा उपयोग चालू ठेवावा अशी व्यवस्था झाली असल्याचे नुकतेंच प्रसिद्ध झाले आहे. चीनने घेतलेल्या चांदीच्या तारणावर अमेरिकेने त्या देशास पैसा पुरवावा ह्या त्या व्यवस्थेचा मथितार्थ आहे असे प्रसिद्ध झालेल्या बातमीवरून दिसते. ह्या कराराचा परिणाम चांदीच्या बाजारांत स्थैर्य उत्पन्न करण्यांत झाला तर तें हिंदुस्थान व इतर देश ह्यांस इष्टच आहे. हिंदुस्थानांतला म्हणजे मुंबईचा चांदीबाजार फार महत्त्वाचा आहे. त्यामध्ये वारंवार होणाऱ्या खळबळीस वरील, चीन व अमेरिका ह्यांच्या मधल्या, व्यवहाराने आळा बसल्यास धंदेवाल्यांचे व सामान्य जनतेचेहि हित आहे.

इलाख्यांतील पाऊसपाणी

हिंदुस्थानची आर्थिक परिस्थिति ही एक पावसाची जुगार आहे, ही एक जुनी म्हण असून तिचे स्मरण मे महिना अखेर व जूनच्या प्रारंभी विशेषे करून होत असते. ह्या देशांत शेतीच्या धंद्याचे विलक्षण महत्त्व आहे आणि त्या धंद्याची परिस्थिति सर्वस्वी पावसावर अवलंबून राहते. पावसाच्या लहरी स्वभावामुळे शेतकऱ्यांच्या संसारास जुगारीचे स्वरूप प्राप्त होतें. समाजातील सर्व वर्गांचे स्वास्थ्य प्रत्यक्ष व अप्रत्यक्ष रीतीने शेतीच्या सुस्थितीशी निगडित झालेले आहे. ह्या कारणाने पावसाळ्याच्या प्रारंभी अखिल जनतेचे डोळे आकाशाकडे लागून रहावे, ह्यांत आश्चर्य नाही.

गेल्या एक दोन आठवड्यांत महाराष्ट्राच्या अनेक भागांत वळवाचे पाऊस झाले आहेत. तथापि पाण्याची टंचाई नेहमीप्रमाणे हजारों ठिकाणी भासत आहे. अशा रीतीने पिण्याच्या पाण्याची मारामार चोहोंकडे पडावी हे हलाखीचे लक्षण आहे. मृगाचा पाऊस वेळेवर पडेल असा अंदाज करण्यांत आला आहे आणि अरबी समुद्रातील खळबळीने त्यास पुष्टि मिळत आहे. पाऊसपाणी व शेतीची हालहवाल ह्या संबधाने २३ मे अखेरच्या आठवड्यांतील माहिती सरकारी रीत्या प्रसिद्ध झाली आहे, तीवरून कोंकणांत तुरळक पाऊस झाला, बागाइताची स्थिति बरी आहे, जमिनीची तयारी चालू आहे आणि कुलाबा, रत्नागिरी व कानरा ह्या जिल्हांचे कांहीं भाग वगळल्यास पिण्याच्या पाण्याचा पुरवठा पुरेसा आहे असे दिसते. मध्यभागांत कांहीं ठिकाणी थोडा पाऊस झाला. पुणे जिल्ह्यांत कित्येक भागांत कपाशीच्या पेरणीस सुरवात झाली आहे आणि बहुतेक सर्वत्र पावसाच्या आगमनाची तयारी चालली आहे. पुणे, बेळगांव आणि धारवाड जिल्हा येथील कांहीं ठिकाणी पिण्याचे पाणी अपुरे आहे आणि पुणे व बेळगांव जिल्हा ह्यांमध्ये कांहीं जागी बागाइतासहि पुरे पाणी नाही. कडवा पुरेसा आहे व जनावरांची स्थिति चांगली आहे. धान्याचे भाव अस्थिर आहेत.

स्वदेशी साखरेचे उत्पादन वाढले

उसापासून तयार केलेल्या साखरेचे उत्पादन वाढत आहे व त्यामानाने गुळाची साखर कमी होत आहे. १९३५-३६ चा उसाचा मोसम उत्कृष्ट असून यंदाइतका ऊंस ह्यापूर्वी कधीच पेरला गेला नव्हता. हिंदुस्थानातील एकूण पिकाच्या ५६ टक्के ऊंस संयुक्त प्रांतांत पिकतो व स्वदेशी साखरेच्या एकूण उत्पादनापैकी निम्म्याच्यावर उत्पादन त्या प्रांतांतल्या कारखान्यांत होतें. तेथील लागवडींत ह्या वर्षी २२ टक्के वाढ झाली आहे व ह्या कारणाने गुळाचा भाव उतरला आहे. गेल्या दोन व चालू वर्षांतले साखरेच्या उत्पादनाचे आकडे खाली दिले आहेत:—

वर्ष	उत्पादन (टन)
१९३४-३५	७,६८,०००
१९३५-३६	८,४९,००० (अंदाज)
१९३६-३७	९,०४,००० (अपेक्षा)

उसाच्या लागवडीचे व गुळाच्या उत्पादनाचे तुलनात्मक आकडे खालीलप्रमाणे आहेत:—

वर्ष	उसाची लागवड (एकर)	गुळाचे उत्पादन (टन)
१९३४-३५	३३,०८,०००	४८,७२,०००
१९३५-३६	३४,७१,०००	५०,८५,०००

१९३४-३५ साली साखरेचे १९ नवे कारखाने निघाले म्हणजे आज एकूण १४२ कारखाने अस्तित्वांत आहेत. साखर तयार करण्यास लागणाऱ्या यंत्रसामुग्रीची आयात आतां कमी झाली आहे, परंतु जाव्हा व जपान ह्या देशांतून यंत्र उतरल्याची प्रथमच नोंद झाली आहे.

माधव सोमण ब्रदर्स

आम्ही स्वतः तयार केलेली लुगडी व इतर पेठांचा माल सात्रीलायक गिन्हाइकांस विकतो.

हुजूरपागेसमोर, पुणे २.

औद्योगिक मंडळ्यांचें नफावांटणीचें धोरण

समाईक भांडवलाचे तत्त्वावर उभारलेल्या व्यापारी व औद्योगिक मंडळ्यांनी नफ्याची वाटणी करतांना अत्यंत सावधगिरीचें धोरण ठेवणें आवश्यक असतें. भागीदारांस साहजिकच मिळेल तितकें ज्यास्त दिव्हिडंड हवें असतें; परंतु दिव्हिडंडचा दर कायम राखतां यावा व मंडळीचें स्थैर्य अचल रहावें व कांहीं काळ नुकसान आलें तरी तें सोसण्याची कुवत मंडळीस असावी, असें व्यवहारचतुर व दूरदर्शी व्यवस्थापकांचें म्हणणें असणार. भरमसाट नफावाटणी व स्थैर्याविषयीची फाजील कल्पना, ह्यांचे मधूनच मार्ग काढावा लागतो आणि स्थैर्याचें पारडें जरा झुकवावें लागतें. जागतिक आर्थिक मंदीतून कित्येक मंडळ्या सुखरूपपणें बाहेर पडल्या, ह्याचें कारण त्यांनीं अंगीकारलेलें सावधगिरीचें धोरण, हेंच होय.

औद्योगिक क्षेत्रातील परिस्थिति निवळत चालली आहे, ही गोष्ट दिव्हिडंडमध्ये प्रतिबिंबित होण्यास वेळ लागतो, असा अनुभव आहे. नवीन मिळालेल्या कामांचें औद्योगिक उलाढालींत रूपांतर होऊन त्यापासून दिव्हिडंड होण्यास कांहीं काळ लोटावा लागतो. ब्रिटिश कंपन्यांसंबंधी गेल्या कांहीं वर्षांचे आकडे प्रसिद्ध झाले आहेत, त्यांवरून असे दिसून येत कीं, १९२९ सालाच्या मानानें १९३५ सालीं उत्पादन १२ टक्के वाढलें, तरी नफावांटणी ५ टक्क्यांनीं मागे पडली आहे. गेल्या सालीं झालेल्या सुधारणेचा परिणाम यंदाचे नफावाटणीत दिसून येईल. कंपन्यांस झालेला नफा भागीदारांच्या हातीं का पडूं शकला नाही हें पहाण्याजोगें आहे. मंडळ्यांच्या दिवेंचर्सवरील व्याज प्रथम भागवून प्रेफरन्स भागीदारांस त्यांचें उरविक दिव्हिडंड द्यावयाचें व उरले तो नफा ऑर्डिनरी भाग धारण करणारांत वाटावयाचा, अशी पद्धत आहे.

मंदीमध्ये व त्यानंतरहि दिव्हिडंडचा दर नफ्याचे मानानें कसा स्थिर राहिला, हें खालील आकड्यांवरून दिसून येईल:—

वर्ष	मंडळ्यांस पडलेलें		दोहोमधील फरक
	दिव्हिडंड	वाटलेलें	
	%	%	%
१९२९	१३.०	१०.०	३.०
१९३०	१०.७	८.५	२.२
१९३१	९.९	८.७	१.२
१९३२	८.९	७.५	१.४
१९३३	९.८	७.५	२.३
१९३४	११.०	८.३	२.७
१९३५	१२.६	९.२	३.४

मंडळ्यांची मिळकत कमी झाली, तरी भागीदारांस दिलेल्या दिव्हिडंडचा दर त्या प्रमाणांत कमी होऊं दिलेला नाही, हें लक्षांत ठेवण्याजोगें आहे. १९३२ नंतर नफ्याचें प्रमाण वाढलें तरी त्या मानानें दिव्हिडंडचा दरहि भरमसाट वाढूं दिलेला नाही.

मंडळ्यांस झालेल्या नफ्याचा कांहीं भाग पुनः खेळत्या भांडवलांत गुंतविण्याचें धोरणहि ग्रेटब्रिटनमध्ये आतां वाढत्या प्रमाणांत स्वीकारण्यांत येऊं लागलें आहे; म्हणजे उद्योगधंद्यास लागणाऱ्या भांडवलाचा पुरवठा परस्पर नफ्यांतून होत आहे. एकूण नफ्यापैकीं शंभरांत कितवा हिस्सा रकम रिझर्व्हच्या रूपानें परत खेळत्या भांडवलांत पडते तें खालील कोष्टकावरून समजेल:—

रिझर्व्हमध्ये टाकलेल्या रकमेचें एकूण नफ्याशीं प्रमाण

वर्ष	%	वर्ष	%
१९२९	१८.३	१९३३	१८.४
१९३०	१६.२	१९३४	१९.४
१९३१	९.६	१९३५	२२.२
१९३२	१२.२		

म्हणजे, गेल्या वर्षांतील एक चतुर्थांश ते एक पंचमांश नफ्याचा विनियोग उद्योगधंद्यांस भांडवल मिळवून देण्यांतच झाला. भागीदारांस नफा वाटण्यापूर्वी, वाटणीचा दर सालोसाल कायम राखण्याची व खेळत्या भांडवलाचा पुरवठा वाढविण्याची कशी तरतूद करण्यांत येते, हें वरील माहितीवरून समजून येईल. आपल्या इकडील विमा कंपन्या, बँका, पत्रपेढ्या, इत्यादींनीं ह्यापासून अवश्य बोध घ्यावा.

कराराबाबतच्या दाव्याचा निकाल

जॉर्ज बादशाहांच्या मृत्युमुळे अपुरे राहिलेले करार

बादशाहा पंचम जॉर्ज ह्यांचा आजारीपणा व मृत्यु ह्यांमुळे लंडनमधील कित्येक करार पुरे होण्याचे बाबतीत घोटाळा उत्पन्न झाला व त्यामुळे कोर्टकचेऱ्यांत दावे उपस्थित झाले. दर आठवड्यास चार हजार रुपये ह्या दरानें पैसे मिळण्याबाबत एका बँड कंपनीचा लंडनमधील विशिष्ट रेस्टॉरंटबरोबर करार झालेला होता. सोमवार, ता. २० जानेवारी १९३६ रोजी बँडवाला कामावर आला असतांना, बादशाहांच्या चिंताजनक अवस्थेमुळे बँडवादन बंद राहिल, असें त्यास सांगण्यांत आलें. ज्या आठवड्यास बँड बंद राहिला, त्या मुदतीबद्दलचे पैसे मिळण्याबाबत त्यानें दावा लावला. ज्या दिवशीं बँड नाही त्या दिवसाचे पैसे मिळणार नाहीत, असा आपला करार होता व त्या अन्वये योग्य कारण असेल तर बँड थांबविण्याचा आपणास हक्क असून बादशाहांच्या आजारीपणामुळे अगोदरच आपलें गिन्हाईक बुडालें, त्यांत बँडवाल्याचे आणखी पैसे देऊन स्वतःचें नुकसान करून घेणें रास्त नाही, असें रेस्टॉरंटकें सांगण्यांत आलें. दाव्याचा निकाल सांगतांना कोर्टानें असें सांगितलें कीं, सोमवारी बादशाहा अत्यवस्थ होते म्हणून व मंगळवारी त्यांच्या मृत्यूची वार्ता सर्वास समजली म्हणून रेस्टॉरंट बंद ठेवणें व बँडबद्दल पैसे न देणें रास्त धरतां येईल. पाण्याच्या पुरामुळे रेस्टॉरंटमध्ये शिगतांच येणार नाही, अशा प्रकारची ही परिस्थिति होती असें समजण्यास हरकत नाही. तथापि, त्या आठवड्यांतील इतर दिवशीं लंडनमधील थिएटरें चालू होती व वादीचा बँड काम करण्यास तयार असतांना, रेस्टॉरंटवाल्यास कमी गिन्हाईकें मिळाल्यामुळे सर्वांत वचत करावयाची होती, ह्या मुद्यांत तथ्य रहात नाही. बँड कंपनीस ह्या उरलेल्या चार दिवसांबद्दल कोर्टानें २,६०० रुपये देवाविले.

अर्भकांस दूध मिळण्याचें महत्त्व

दूध न मिळाल्यामुळे अर्भकांची अनास्था होते, ती दूर करण्यासाठीं सिमला म्युनिसिपालिटीनें १२० मुलांच्या उपयोगाकरितां मोफत दूध पुरवण्याचा उपक्रम केला आहे. हा प्रयोग तीन महिनेपर्यंत तरी चालू राहिल. वाळंतिणी व अर्भक ह्यांस दुधाचा खुराक मिळण्याचें महत्त्व फार मोठें असल्याचें व्हाइसरॉय ह्यांनीं प्रतिपादन केलें आणि ह्या दूध पुरवण्याच्या हेतूनेंच आपण दुभत्या जनावरांच्या सुधारणेचा प्रश्न हातीं घेतला असल्याचें सांगितलें.

प्रांतिक स्वायत्ततेस प्रारंभ

मध्यवर्ती सरकाराचा अभिप्राय

हिंदुस्थानच्या मध्यवर्ती व प्रांतिक सरकारांमध्ये उत्पन्नाच्या बाबींची वाटणी ऑर्डर इन कौन्सिलने करावी, अशी १९३५ च्या नव्या राज्यघटनेबाबतच्या कायद्यांत तरतूद आहे. ही ऑर्डर इन कौन्सिल काढण्यापूर्वी त्याचा मसुदा पार्लमेंटापुढे मांडावयाचा होता, त्याप्रमाणे आतां सर्व विधि उरकला आहे. मध्यवर्ती व प्रांतिक सरकार ह्यांच्या आर्थिक परिस्थितीचा आढावा घेऊन त्या संबंधांत पार्लमेंटास स्वतंत्र तज्ञाचा सल्ला मिळावा ह्याकरितां ब्रिटिश सरकारने प्रथम खास चौकशी करविण्याचें ठराविलें व त्यासाठी गेल्या सप्टेंबरांत सर ओटो निमायर ह्यांची नेमणूक जाहीर झाली. सर ओटो ह्यांचा रिपोर्ट गेल्या महिन्याचे सुरवातीसच बाहेर पडला. (१) प्रांतिक स्वायत्ततेमुळे कांहीं प्रांतांच्या अंदाजपत्रकांत पडणारी तूट भरून काढणे व (२) प्रांतीवरील कराचा कांहीं हिस्सा प्रांतांमध्ये वांटून टाकण्याची योजना करणे हे दोन प्रश्न सर ओटो ह्यांस सोडवावयाचे होते. त्यांनी केलेल्या सूचनांची माहिती "अर्थ"मध्ये मागे आलीच आहे. त्या शिफारसी ब्रिटिश सरकारने स्वीकारल्या असल्याचें आतां जाहीर झालें आहे. भारतमंड्यांनी ह्या बाबतीत आपलें मत देण्यापूर्वी मध्यवर्ती व प्रांतिक सरकार ह्यांचीं मते मागवून तीं विचारांत घेतलीं होती. पैशाच्या सबबीवर प्रांतिक स्वायत्तता लांबणावर पडूं नये, असेंच सर्व प्रांतिक सरकारांनीं त्यांस कळविलें होतें. आपणास ज्यास्त उत्पन्न मिळावें ह्यावद्दल त्यांपैकीं प्रत्येकानें शिकस्त केली. आजच कित्येक प्रांतांचीं बजेटें तुटीचीं आहेत व नवी राज्यघटना आली नसती, तरी तो प्रश्न असाच बिकट राहिला असता. नव्या वाढविलेल्या मतदार संघामुळे व कायदेमंडळांमुळे होणारा जादा खर्च त्या मानानें गौण स्वरूपाचाच मानला पाहिजे. सध्यापेक्षां अधिक चांगल्या आर्थिक परिस्थितीत वरील प्रश्नाचा बिकटपणा विशेष तीव्रतेनें भासला नसता. ह्या सर्व साधकबाधक गोष्टींचा विचार करून भारतमंड्यांनीं असें जाहीर केलें आहे कीं, नव्या राज्यघटनेस आर्थिक परिस्थितीपासून धोका प्राप्त होणार नाही व प्रांतिक स्वायत्तता १ एप्रिल १९३७ रोजीं अंमलांत येण्यास हरकत नाही. ह्याप्रमाणें नवीन राज्यघटनेची मुहूर्तमेढ रोवली गेली आहे.

मध्यवर्ती व प्रांतिक सरकारें ह्यांमध्ये उत्पन्नाची वाटणी सर ओटो निमायर ह्यांनीं अत्यंत समतोलपणानें केलेली आहे व तीमध्ये फेरफार करण्यास सवळ कारण नाही, असा अभिप्राय भारतमंड्यांनीं व्यक्त केला आहे. प्रांतिक स्वायत्तता यशस्वी होण्यासाठी प्रांतीवरील करावर चढवलेल्या पट्ट्या (सर्चार्ज) जरूर पडल्यास चालू ठेवण्याचे कामी भारतमंत्रि सहाय्य करतील. प्रांतीवरील करांत प्रांतिक सरकारांस वाटेकरी करण्याची सूचना निमायर शिफारसीप्रमाणें नियोजित मुदतीमध्ये फलद्रूप होईल असें निश्चितपणें सांगतां येत नाही, हा अभिप्राय प्रांतांमध्ये समाधानकारक वाटणें शक्य नाही. हिंदुस्थान सरकारास सर ओटो ह्यांच्या शिफारसी सर्वसाधारणपणें मान्य आहेत. प्रांतिक स्वायत्तता अमलांत येण्यामुळे मध्यवर्ती सरकारास सुरवातीस दरसाल २३ कोटी रुपये जादा खर्च येणार आहे. ही रकम हिंदुस्थान सरकारच्या अंदाजापेक्षां फारच मोठी असली, तरी नव्या राज्यघटनेस योग्य सुरवात व्हावी, ह्यासाठी तितकी झीज त्यानें सोसण्याचें ठराविलें आहे. जादा खर्च झेपले किंवा नाहीं हे पुढील

कांहीं वर्षांतील परिस्थितीविषयींचा अंदाज सरा ठरण्यावरून अवलंबून रहाणार, हें उघड आहे. (१) हिंदुस्थान युद्धाचे वणव्यांत सापडण्याचा संभव, (२) अंतर्गत राजकीय चळवळीचा प्रादुर्भाव, (३) रेल्वेजचें उत्पन्न कायम टिकून तें वाढण्याची शक्यता आणि (४) जकातीच्या उत्पन्नांत घट होण्याचा संभव ह्या चार बाबी विचारांत घेतां त्यांपैकीं युद्धसंबंधानें कांहींच अंदाज करणें शक्य नाही हें उघड आहे. राजकीय चळवळीची आपणास भीति वाटत नाही, असें मात्र हिंदुस्थान सरकारनें आपलें मत व्यक्त केलें आहे. रेल्वेजचें उत्पन्न वाढविण्याची तजवीज तात्काळ केली पाहिजे असा त्यांचा विशेष आग्रह आहे. मध्यवर्ती सरकारच्या उत्पन्नांत जकातीचें उत्पन्न ही एक महत्त्वाची बाब आहे व तें कायम राखण्यासाठी त्यांचे दर हलहलु कमी करावे लागतील असा त्यांचा अभिप्राय आहे. एकंदरीनें पाहतां, हिंदुस्थान सरकारनें निमायर शिफारसी मान्य केल्या असून प्रांतिक स्वायत्तता यशस्वी होण्यास परिस्थिती अनुकूल राहिल, अशी आशा व्यक्त केली आहे.

नव्या राज्यघटनेच्या सुरवातीचा संक्रमण काल

नवी राज्यघटना अंमलांत येण्यापूर्वीच्या संक्रमणावस्थेंत राज्यकारभार कसा चलावा ह्या बाबतची योजना ऑर्डर इन कौन्सिलच्या स्वरूपांत पार्लमेंटापुढे ठेवण्यांत आली आहे. प्रांतिक स्वायत्ततेस १ एप्रिल १९३७ रोजीं सुरवात होईल. नवी कायदेमंडळें अस्तित्वांत येऊन त्यांनीं पास केलेल्या अंदाजपत्रकास गव्हर्नरांची अनुमति मिळण्यापूर्वीच्या मुदतीमध्ये सहा महिनेपर्यंतच्या खर्चाची तजवीज करण्याचा अधिकार गव्हर्नरांस राहिल. ह्या खर्चाची रकम प्रांताच्या पूर्वसालच्या दुरुस्त अंदाजपत्रकांतील खर्चाचे निम्माहून ज्यास्त असतां कामा नये. नव्या कायदेमंडळापुढे ठेवण्यांत यावयाच्या पहिल्या अंदाजपत्रकांत वरील खर्चा रकमांचा अंतर्भाव करावा लागेल. हा खर्च आपल्या अधिकारांतच गव्हर्नर मंजूर करूं शकतील व मंजूरी न मिळालेल्या बाबी पुरवणी अंदाजपत्रकाचे रूपानें कायदेमंडळापुढे मांडतां येतील. प्रांतिक स्वायत्तता सुरू झाल्यावर बारा महिनेपर्यंत पूर्वीचेच कर कायम चालू ठेवण्याचा गव्हर्नरांस अधिकार आहे. प्रांतिक स्वायत्ततेस प्रारंभ झाल्यावरहि त्यापूर्वी प्रचलित असलेले कायदेमंडळाचे कायदे नव्या मंडळाकडून रद्द अगर दुरुस्त होईपर्यंत अंमलांत रहातील. नव्या राज्यघटनेमध्ये प्रांतिक सरकारांकडे सोंपविलेलीं कामे फेडरेशन सुरू होईपर्यंत वर्षभर प्रांतिक सरकारांनींच करावयाचीं आहेत.

नव्या कायदेमंडळाच्या निवडणुकी

नव्या राज्यघटनेच्या नियमांप्रमाणें प्रांतिक कायदेमंडळांच्या निवडणुकीचे वेळीं मतदारांना आणण्या-नेण्यासाठी भाड्याचीं वहानें उपयोगांत आणणें बेकायदेशीर होणार नाही. चालू नियमांप्रमाणें असें करणाऱ्या उमेदवाराची निवडणूक बेकायदा ठरते. कायदेमंडळांची मुदत नव्या घटनेत वाढली असल्याकारणानें निवडणुकीमध्ये मत देण्यास अगर उमेदवार म्हणून उभे रहाण्यास मनाई करण्याच्या ज्या शिक्षा आहेत, त्यांचीहि मुदत गुन्हा मोठा अगर लहान असेल त्या मानानें सहा व चार वर्षांची असावी असें ठरलें आहे. निवडणुकीप्रीत्यर्थ व्हावयाच्या खर्चाची कमाळ मर्यादाहि घालून देण्यांत येईल.

सहकारी खात्याच्या रजिस्ट्रारांचा रत्नागिरी जिल्ह्यांतील दौरा

श्री. पंजाबी, आय. सी. एस., रजिस्ट्रार, को. सो. पुणे हे ता. १९ ते २४ मे पर्यंत रत्नागिरी जिल्ह्यांत दौऱ्यावर होते. या मुदतीत त्यांनी वेंगुलें, मालवण, राजापूर, शिपोशी, रत्नागिरी व धामणी येथे तेथील व आजूबाजूचे सोसायट्यांची तपासणी केली. या वेळचे त्यांचे तपासणीचा विशेष म्हणजे प्रत्येक सोसायटीच्या अडचणी समजाऊन घेऊन त्यांवर उपाययोजना सुचविणे हा होता.

वेंगुलें येथे नवीनच रजिस्टर झालेल्या अर्बन बँकेचा उद्घाटण समारंभ त्यांचे अध्यक्षतेखाली ता. २०/५/३६ रोजी साजरा झाला. त्या वेळी त्यांनी आपल्या भाषणांत अर्बन बँकांचे हेतु, कार्य, त्यांचे नियमांतून भागीदारांस शे. ७३ चेवर दिव्दिदंड देण्याची मनाई ठेवण्याचे हेतु, फायद्यापैकी शे. २५ रिझर्व्ह फंडांत घालण्याचे महत्त्व, वगैरे मुद्दे विशद करून सांगितले.

रत्नागिरी सेंट्रल को-ऑपरेटिव्ह इन्स्टिट्यूटला त्या संस्थेचे ऑफिसांत त्यांनी ता. २६/५/३६ रोजी भेट दिली. त्यावेळी इन्स्टिट्यूटचे वतीने त्यांस एक मानपत्र देण्यांत आले. त्यांत श्री. पंजाबी यांनी ह्या जिल्ह्याकरिता आजपर्यंत केलेले कार्य नमूद असून कार्यकर्त्यांच्या अडचणी सांगितलेल्या होत्या. बऱ्याच चर्चेनंतर त्यांनी (१) सोती गांवांतून नवान शेतकी पतपेढ्या काढण्यास संमति दिली. (२) नवीन अर्बन बँकांस सध्या तालुका ट्रेझरीवर आर. टी. आर. मिळत नाहीत ते मिळण्याची स्वतःपट चालू असल्याचे सांगितले व (३) जिल्हा ग्रामसुधारणा कमेटीचे मार्फत विणकाम, सुतारकाम, टोपल्या विणणे वगैरेसारख्या ग्रामोद्योगांस उत्तेजन देण्याकरिता स्वतंत्र सोसायट्या काढण्यास सुचविले.

जिल्हा इन्स्टिट्यूट, तिचे प्रचारक श्री. भाटवडेकर ह्यांचेमार्फत तिचे कार्य—सहकारी चळवळीचा प्रचार व सोसायट्यांची सुधारणा—चांगले करित असल्याबद्दल त्यांनी समाधान व्यक्त केले व मानपत्रांत सोसायट्यांवर देखरेख करण्याकरिता स्वतंत्र सुपरवायझिंग युनिअन काढण्यापेक्षा इन्स्टिट्यूटकडेच ते काम सोंपवावे या केलेल्या मागणीचा आपण सहानुभूतिपूर्वक विचार करू असे त्यांनी सांगितले.

व्यापारी प्राथमिक व दुय्यम परीक्षा

टिळक महाराष्ट्र विद्यापीठ ह्या संस्थेने व्यापारी प्राथमिक व दुय्यम परीक्षा घेण्याचा जो उपक्रम केला आहे त्याचा मराठा चेंबर ऑफ कॉमर्सच्या कार्यकारी मंडळाने आपल्या ता. ३० मोहे मार्च सन १९३६ रोजी झालेल्या सभेत विचार केला. व्यापारी आपले व्यवहार जुन्या पद्धतीने करतात. त्यांच्याकडील नोकरवर्गाला बरील प्रकारचे व्यापारी शिक्षण मिळाल्यास तो वर्ग आपले काम अधिक उपयुक्त रीतीने करू शकेल ह्या दृष्टीने त्या योजनेचा विचार करून तिचा योग्य तो फायदा करून घ्यावा, अशी मराठा चेंबरने एक पत्रक काढून आपल्या सभासदांस विनंती केली आहे.

महाराष्ट्र चेंबर ऑफ कॉमर्सचे मासिक मुखपत्र

ह्या मुखपत्राचा एप्रिल-मे चा जोड अंक प्रसिद्ध झाला आहे. त्यामध्ये मध्यवर्ती पाट (ज्यूट) कमिटीवरील लेख, पेणकर कटलरी कंपनीची माहिती, नीमायर रिपोर्टांतील सूचनांचा सारांश, इत्यादि उपयुक्त मजकूर प्रसिद्ध झाला आहे.

धी सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया लि०

हिंदुस्थानांतील प्रजेच्या हितासाठी अनेक नाविन्यपूर्ण उत्कृष्ट योजना.

होम सेव्हिंग खाते | सोने विक्री खाते
५ तोळे व १० तोळे लगडी

चालू खाते | सिफ डिपॉझिट व्हॉल्ट खाते | विमा खाते

त्रैवार्षिक कॅश सर्टिफिकेट | एक्झिच्यूटिव्ह आणि ट्रस्टी खाते

सविस्तर माहितीकरिता पत्रव्यवहार करा:—

स्वदेशप्रेमी लोकांनी स्वदेशी संस्थेला उत्तेजन देणे हे त्यांचे कर्तव्य आहे. जनतेची सेवा करणे हेच आमचे ध्येय आहे. बरील स्वदेशी संस्थेकडून मिळणाऱ्या फायद्याचा अनुभव प्रत्येकाने घ्यावा.

सो. न. पोचखानवाला,
मॅनेजिंग डायरेक्टर.

CONFIDENCE

is a worth-while asset in business building. The success that has attained Hindusthan's efforts to serve the public has its origin in public confidence, its

YEARS OF

Efficient Management, Fair Dealings, Prompt Settlement of Claims, Liberal Terms, Enterprize, Judicious Reserves, Sound Investments, Huge Assets and Useful Service

HAS CREATED

PUBLIC CONFIDENCE

The following figures will convince you :

NEW BUSINESS

This year 1934-35

Exceeds

2 CRORES & 50 LAKHS

BONUS

PER THOUSAND PER YEAR

On Endowment Rs. 23 On Whole Life Rs. 20

HINDUSTHAN

Co-operative Insurance Society, Ltd.

(ESTD. 1907)

Branches : Bombay, Madras, Delhi, Patna, Lahore, Lucknow, Dacca.

Offices : throughout India & the East.

S. C. MAJUMDAR, N. SARKAR,
MANAGER : Bombay Branch. | General Manager.

POONA OFFICE — 180, Budhwar Peth.

सहकारी चळवळ

सहकारी चळवळीचे व्यवस्थित सरकारचे अधिकार वाढणार मुंबई इलाख्यातील सहकारी चळवळीचे नियंत्रण १९२५ च्या सहकारी सोसायट्यांच्या कायद्यानुसार होतें. ह्या कायद्याची अंमलबजावणी करण्यासाठी जरूर ते नियम करण्याची सत्ता सरकारने आपणाकडे राखून ठेवलेली आहे. फक्त ते कायम करण्यापूर्वी त्यांस प्रसिद्धी देण्याचे बंधन सरकारावर आहे. हे नियम मुंबई कायदेमंडळाची पुढची बैठक भरण्यापूर्वी एक महिना कायदेमंडळाच्या टेबलावर ठेवावयाचे असतात व त्यांत दुरुस्ती करण्याचा अगर त नामंजूर करण्याचा त्यास अधिकार असतो. मुंबई सरकारने योजिलेल्या कांहीं नियमांचा मसुदा वरील कायद्यास अनुसरून जाहीर करण्यांत आला आहे व ३१ मे, १९३६ च्या आंत पौचणाऱ्या त्यासंबंधातील तक्रारी अगर सूचना सरकार विचारांत घेईल, असें प्रसिद्ध झालें आहे.

सहकारी सोसायट्यांच्याबाबतच्या नियमांत ४७ व्या नियमापुढे सालील ४८ वा नियम घालण्यांत यावयाचा आहे:—

“जरूर वाटल्यास त्याप्रमाणें गॅझेटांत जाहीर करून व त्या संबंधांतील कारणें नमूद करून (अ) कोणत्याहि सोसायटीच्या विद्यमान कमिटीचे ऐवजी नवीन कमिटी सरकार नेमू शकेल किंवा (ब) कमिटीच्या कांहीं सभासदांस दूर करून त्यांचे जागी एक किंवा अधिक सभासदांची नेमणूक तें करील. वरील (अ) प्रमाणें नेमलेल्या कमिटींत नवाहून ज्यास्त सभासद असणार नाहींत. वरील प्रमाणें नेमणूक करण्यापूर्वी सोसायटीस पैसे पुरवणाऱ्या बँकेचा, सोसायटीच्या कमिटीचा व सभासदांचा जरूरी-प्रमाणें सल्ला घेण्यांत येईल. परंतु तातडीचे प्रसंगी तो घेण्यास सरकार बांधलेलें नाहीं. सरकारनियुक्त कमिटीच्या अधिकाराची कमाल मुदत तीन वर्षे असेल, परंतु (ब) प्रमाणें नेमलेल्या इसमांचें सभासदत्व त्यांनीं ज्यांची जागा घेतली असेल, त्यांच्या मुदतीपुरतेंच राहिल. नवीन कमिटीचा व सभासद ह्यांस सर्व वाजवी अधिकार मिळतील. नव्या कमिटीस जुन्या कमिटीचे बायलोज बंधनकारक होतील, परंतु गणसंख्या मात्र तीन असेल.”

शेतकी सहकारी पतपेढीचे पोटनियम (अ) १

नवीन शेतकी सहकारी पतपेढ्या स्थापन करण्याचे बाबतींत सुधारलेले शेअरपद्धतीचे पोटनियम अ (१) च्या प्रति सहकारी सात्याकडे शिल्लक नसल्याने अत्यंत अडचण भासत होती. ती अडचण दूर करण्याचें हेतूने अहमदनगर डिस्ट्रिक्ट को-ऑपरेटिव्ह इन्स्टिट्यूटने जरूर त्या सर्व दुरुस्तीसह व पोटनियमांसह अ (१) पत्रकाच्या प्रती तयार करून छापून घेतल्या आहेत. रजिष्ट्रारसाहेबांची त्यास अगाऊ संमति मिळालेली आहे. सोबत नवीन शेतकी सहकारी पतपेढ्या स्थापन करण्यास लागणारी जरूर ती सर्व माहिती सुलभ रीतीने जोडली आहे. सदरील प्रती नगर को. इन्स्टिट्यूटकडे विकत मिळतील. तरी गरजूंनीं त्या बाबतींत नगर इन्स्टिट्यूटशी पत्रव्यवहार करावा.

टॅक्सी ड्रायव्हरांची सहकारी सोसायटी

मुंबई येथील टॅक्सी ड्रायव्हर्स यूनियनचा स्वतःसाठी एक सहकारी सोसायटी काढण्याचा विचार आहे. यूनियनच्या सभासदांसाठी पेट्रोल पंप उघडणें व मीटर दुरुस्तीचीं कामें हातीं घेणें हा संदर्भ सोसायटीचा सुरवातीस उद्देश राहिल.

सहकारी सोसायट्यांच्या लिक्विडेशनबाबत नियम

इंदूर येथील को-ऑपरेटिव्ह 'रोटरी क्लब'मध्ये सहकारी संस्थांच्या लिक्विडेशनसंबंधी गेल्या मासिक सभेत चर्चा झाली. वार्ट अवस्थेस पोचलेल्या सोसायट्या गुंडाळण्यासाठी लिक्विडेटरीची रजिस्ट्रारने नेमणूक केली व त्यानें सोसायटीच्या कामकाजाचा ताबा घेतला, कीं सोसायट्या को-ऑपरेटिव्ह सोसायटीज ॲक्टच्या कक्षेबाहेर जातात व लिक्विडेशनचें काम सिव्हिल प्रोसीजर कोडाप्रमाणें चालतें, अशी सध्याची परिस्थिति असल्याचें रोटरी क्लबाचे निदर्शनास आलें. लिक्विडेशनचें काम चालू असतांना सोसायट्यांचे व्यवहारांवर रजिस्ट्रारचाच ताबा रहावा, अशी नियमांत दुरुस्ती करणें आवश्यक आहे, असें मत व्यक्त करण्यांत आलें.

Dawn of India's Insurance field-workers' Training Institute. Poona.

The training course will commence by the 1st of July 1936.

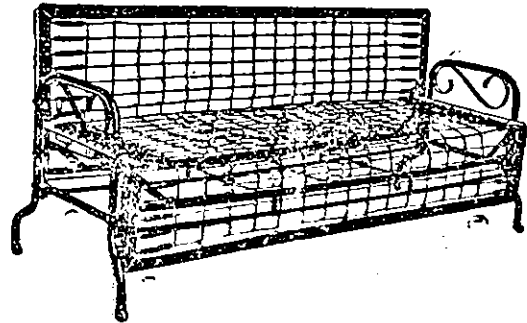
Applications are invited from Matriculates for admission to the Training Institute. Candidates who join the Institute are also coached up for Advocate's examination.

Apply for Prospectus to:—

99, Laxmi Road,
POONA.

D. V. Atre,
B. A. (Hons.); LL. B.
Principal.

किलोस्कर पोलादी फर्निचर

खुर्चा, टेबल, बांक, कॉच, शेलफ, कपाट, पलंग, स्टुल, पाळणे इ. इ.

मजबूत बांधणी : उत्तम प्रकारचें फिनिश.

दिकठिकाणच्या किलोस्कर एजंटकडे अगर थेट सालील पत्त्यावर मागणी करा.

किलोस्कर बंधु, लिमिटेड, किलोस्करवाडी.
(जि. सातारा)

निवडक बाजारभाव

सरकारी कर्जरोखे

बँक रेट (२८ नोव्हेंबर १९३५ पासून)	३%
५% (१९४०-४३)	१११-१४
५% करमाफ लोन (१९४५-५५) ...	१२०-१३
५% (१९३९-४४) लोन	१०९-०
४ ३/४% लांब मुदत (१९५५-६०) ...	११९-८
४% १९६०-७०	११५-०
३ ३/४% विनमुदत	९८-१३ ३/४
३ ३/४% १९४७-५०	१०७-२
४% १९४३	१११-२
२ ३/४% १९४८-५०	१००-२

निमसरकारी रोखे

४% पोर्ट ट्रस्ट (बिगर गॅरंटी व लांब मुदत)	१०९-०
४% पोर्ट ट्रस्ट (गॅरंटी व तीन महिन्यांच्या नोटिशीने परत फेड)	१०७-४
४% मुंबई म्युनिसिपल (लांब मुदत) ...	१०८-८
४% मुंबई सिटी इन्फ्रस्ट्रक्चर ट्रस्ट बॉण्ड (७० वर्षे मुदत)	१०८-८
४% म्हैसूर कर्ज (१९५३-६३) ...	११०-४
५% म्हैसूर (१९५५)	१२३-०

मंडळ्यांचे भाग

बँका

बँक ऑफ इंडिया (भाग १०० चा, पैकी ५० रु. भरले व १०% डिव्हिडंड)	१३०-०
बँक ऑफ बडोदा (१०० पैकी ५० रु. भरले व १०% डिव्हिडंड)	११०-८
सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया (५० पैकी २५ रु. भरले व ६% डिव्हि.)	३३-१०
इंपीरिअल बँक (५०० रु., १२% डिव्हि.)	१५६०-०
रिझर्व्ह बँक (१०० रु.)	१३२-०

रेल्वेज

दौंड-बारामती (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ५%)	९९-८
पाचोरा-जामनेर (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ६%)	९६-०
अहमदाबाद-प्रांतज (५०० रु. चा भाग, डिव्हि. ९ ३/४%)	८९२-८

वीज

बंबी ट्रॅन्वे (ऑर्टि. भाग ५० रु. डिव्हि. १३%)	१५८-२
कराची (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ९%)	२२५-०
पुणे इलेक्ट्रिक (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ९%)	२५०-०
टाटा पॉवर (१,००० रु. ऑर्टि, डिव्हि. ५ ३/४%)	१५९५-५
टाटा पॉवर (१,००० रु. प्रेफरन्स, डिव्हि. ७ ३/४%)	१५६८-१२

इतर

टाटा आयर्न (१५० रु. प. प्रेफरन्स डिव्हि. ६%)	१९१-४
टाटा आयर्न (१०० रु. ड. प्रेफरन्स, २२ रु. ८ आ.)	१७०-८
टाटा आयर्न (७५ रु. ऑर्टि.)	१८०-४
टाटा आयर्न (३० रु. डिफर्ड)	६९६-४

S. B. JOSHI & Co.

ENGINEERS & CONTRACTORS

41 A, Bruce Street, | 716 Sadashiv Peth,
Bombay | Poona City

शास्त्रशुद्ध पायावर काम करणारी, महाराष्ट्राची प्रमुख प्राविहंट विभा कं.

दि हिंद बेनिफिट सोसायटी लि.

च्या लोकप्रिय

प्रपंच पॉलिसीकरिता प्रचारक पाहिजेत.

माहितीसाठी लिहा.

किताब विल्डिंग, बुधवार, पुणे.

सेक्रेटरी.

आपले घरी सालाचे वेगमीचे मीठ वेणेपूर्वी आपले वाण्याजवळ

सॉलर सॉल्ट

बहुल चौकशी करणेस विसरू नका. ह्या मिठाची १ किंवा २ मणाची गोणी घेतल्यास आपला मीठ सुकवण्याचा, दळण्याचा व रंजणात भरून ठेवण्याचा सर्व त्रास वाचेल. हे मीठ गोणीतच पण निवान्याचे जागी ठेवल्यास भर पावसाळ्यात पाझरत नाही. आपले वाण्याजवळ नसल्यास आम्हांला लिहा.

रिप्रेझेंटेटिव्ह-

Uran Salt Works.

एम. बी. भिडे,

583, Chira Bazar,

तुळशीबाग, पुणे २

Bombay 2.

पहिल्याने सुरक्षितता

रस्त्यावरून जातांना तुम्ही सुरक्षिततेचा मार्ग पहिल्याने पहातां. हीच गोष्ट पैसे बँकेत किंवा विम्यांत गुंतविण्यासंबंधी आहे. पहिल्याने तुम्ही पैशाची सुरक्षितता पहातां; नंतर व्याज किंवा बोनस.

हिशेब तपासणी आणि प्रतिनिधित्व सरकारी सात्याकडे असल्याने

दि बॉम्बे को-ऑपरेटिव्ह

इन्शुरन्स सोसायटी लि.

मध्य आपले पैसे गुंतविल्यास कसलाच धोका नाही.

सविस्तर माहितीकरिता लिहा—

कुळकर्णी आणि कंपनी, चुनीलाल डी. बरफीवाला
चॉफ ऑर्गनायझर्स) मॅनेजिंग डायरेक्टर.

९ बेंक हाऊस लेन, फोर्ट, मुंबई.

दि बाँवे लाइफ अशुअरन्स कंपनी, लिमिटेड.

(स्थापना १९०८)

प्रगति

कंपनीची लोकप्रियता सिद्ध करते

कमाल प्रगति : पुरे केलेले नवीन काम मिळविलेले ते

१९२५ : रु. २२,१८,५००

१९२७ : रु. ३८,७७,०००

१९२९ : रु. ५१,२२,५००

१९३१ : रु. ५८,६६,५००

१९३३ : रु. ९४,१६,५००

१९३५ : रु. १,२३,२८,०००

माफक हसे, भरपूर बोनस, केम्सची तात्काळ भरपाई, व पॉलिसीतील सवलतीच्या अटी हें "बाँवे लाइफ पॉलिसी" चें वैशिष्ट्य आहे.

एजन्सी व पॉलिसी ह्यासंबंधीच्या तपशिलासाठी लिहा:—

मॅनेजर,

बाँवे लाइफ बिल्डिंग, ४५।४७, चर्चगेट स्ट्रीट, फोर्ट, मुंबई.

प्रो. काळे ह्यांचे नवीन पुस्तक

रिझर्व्ह बँक

हिंदुस्थानांत राष्ट्रीय मध्यवर्ती बँक ह्या नात्याने रिझर्व्ह बँकेची स्थापना होऊन त्या संस्थेचे काम चालू झाले आहे. रिझर्व्ह बँकेची घटना, तिच्या कार्याचा व्याप, तिचा इतर बँकांशी संबंध इत्यादि विषयांची सांगोपांग माहिती ह्या पुस्तकांत दिली असून रिझर्व्ह बँकेच्या कायद्याच्या निरनिराळ्या कलमांची छाननी केलेली आहे. अवघड विषयाचा सुलभ बोध व्हावा म्हणून पुस्तक—कत्याने बँकिंगच्या धंद्यांतले आधुनिक प्रकारचे व्यवहार, त्यांची उपपत्ति व त्यांचे कार्य ह्यांचा अत्यंत सोप्या मराठी भाषेत चर्चा केली आहे आणि देशी व्यापार व उद्योगधंदे ह्यांच्या उत्कर्षाच्या दृष्टीने कोणत्या योजना अंमलांत आणल्या पाहिजेत ह्या संबंधाने व्यावहारिक सूचना केल्या आहेत. रिझर्व्ह बँक ही, राष्ट्रीय आर्थिक प्रगतीस परिपोषक होईल काय ! ह्या प्रश्नास प्रस्तुत पुस्तकांत उत्तर मिळण्यासारखे आहे.

पृष्ठे १३०—किंमत १ रुपया (ट. हं. वेगळे)

पुस्तक मिळण्याची ठिकाणे:—

- (१) व्यवस्थापक, "अर्थ" ग्रंथमाला, पुणे ४.
- (२) आर्यभूषण प्रेस, पुणे २.
- (३) दि को-ऑपरेटर्स बुक-डेपो, ९, बेकहौस लेन, फोर्ट, मुंबई.

K. K. & Co.

Photographic Dealers

POONA.

प्रो. काळे ह्यांचे

'अर्थ' ग्रंथ मालेतील तिसरे पुस्तक

व्यापारी उलाढाली

महाराष्ट्रांत व्यापार आणि उद्योगधंदे ह्यांचा उत्कर्ष व्हावा असे प्रत्येकास वाटते, परंतु ह्या संबंधांत जे व्यवहार चालतात त्यांची माहिती फार थोड्या लोकांस असते. सामान्य जनतेस कमाईतून बचन करण्याची संवय लागून तीमधून निर्माण होणाऱ्या द्रव्यसंग्रहाचा उपयोग, व्यापार व उद्योगधंदे ह्यांच्या अभिवृद्धीकडे व्हावा, ह्याकरिता औद्योगिक व व्यापारी मंडळ्या ह्यांचे व्यवहार कसे चालतात, बाजारांत निरनिराळ्या प्रकारांच्या उलाढाली कशा होतात, इत्यादि विषयांचे ज्ञान महाराष्ट्रीय समाजांत पत्तरणे आवश्यक आहे. वृत्तपत्रांमध्ये व ऐकिताने ह्या संबंधांत ज्या बातम्या येतात, त्यांचे रहस्य ओळखण्याची पात्रता लोकांमध्ये उत्पन्न झाली पाहिजे. हे ज्ञान महाराष्ट्रीय लोकांस सुगम रीतीने व्हावे, ह्या उद्देशाने प्रस्तुत पुस्तक मुद्दाम लिहिले आहे आणि त्याचा योग्य उपयोग जनता करून घेईल असा ग्रंथकर्त्यास विश्वास वाटत आहे.

पृ० १४३—किंमत १ रुपया. (ट. हं. वेगळे)

मिळण्याची ठिकाणे:—

- (१) व्यवस्थापक, 'अर्थ' ग्रंथमाला, पुणे ४.
- (२) आर्यभूषण प्रेस, पुणे २.
- (३) दि को-ऑपरेटर्स बुक-डेपो, ९ बेकहौस लेन, फोर्ट, मुंबई.

'अर्थ' ग्रंथमाला

- १ बँका आणि त्यांचे व्यवहार
- २ हिंदुस्थानची रिझर्व्ह बँक
- ३ व्यापारी उलाढाली

हे पत्र पुणे, पेठ मांभुडा घ. नं. १३६।३ आर्यभूषण छापखान्यांत रा. अनंत विनायक पटवर्धन यांनी छापिले, व रा. श्रीपाद वामन काळे. बी. ए., यांनी 'दुर्गाधिवस,' मांभुडा, घ. नं. १२४/१३, पुणे शहर, येथे प्रसिद्ध केले.